

Sławomir Pałka

Odpowiedzialność wystawcy czeku *in blanco* bez pokrycia

Czek niezupełny w chwili wystawienia (**czek *in blanco***) jest to dokument, który:

- zawiera w swej treści co najmniej nazwę „czek” i podpis, postawiony w celu zaciągnięcia zobowiązania czekowego,
- nie zawiera przynajmniej jednej klauzuli, wymaganej przez prawo czekowe dla uznania dokumentu za czek zupełny,
- po wypełnieniu stanie się czekiem zupełnym i ucieleśniać będzie zobowiązanie czekowe wystawcy i innych osób na dokumencie podpisanych¹.

Za szczególnie „element” czeku *in blanco* uznać należy **deklarację czekową**, którą ustawa określa mianem „porozumienia” (art. 13 pr. czek.²). Deklaracja jest umową określającą treść prawa wypełnienia, a przez to wyznaczającą przyszłą treść zobowiązania czekowego. Do umowy tej stosuje się ogólne zasady prawa cywilnego, a tym samym zobowiązanie, płynące

¹ Celem niniejszego artykułu nie jest wyjaśnianie całokształtu zagadnień związanych z czekiem *in blanco*, która to problematyka jest sama w sobie interesująca, a w wielu punktach kontrowersyjna, dlatego poprzestanę na wprowadzeniu pojęcia czeku *in blanco* poprzez wyżej wskazaną definicję i w dalszej części niniejszego artykułu skupię się wyłącznie na właściwym przedmiocie rozważań, określonym w tytule pracy. Pominę tym samym szczegółową analizę zagadnień związanych z określeniem minimalnych (konstytutywnych) wymogów formalnych (czego potrzeba, by dokument uznać za czek *in blanco*), jak też kwestię samej dopuszczalności czeku blankowego (w pewnym zakresie kontrowersyjną na gruncie dawnego polskiego prawa czekowego).

² Ustawa z dnia 28 IV 1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. Nr 37, poz. 283; Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 554).

z deklaracji, nie ma charakteru zobowiązania czekowego. Deklaracja funkcjonuje w praktyce bądź w formie wyraźnej (ustnej lub pisemnej³), bądź w formie dorozumianej. Istnienie deklaracji w formie wyraźnej nie jest warunkiem ważności czeku *in blanco*⁴. Samo puszczenie go w obieg stwarza domniemanie istnienia porozumienia w sprawie uzupełnienia.

Rozpoczynając właściwe rozważania dotyczące odpowiedzialności wystawcy za brak pokrycia, należy wyraźnie stwierdzić, że **z czeku *in blanco* nie ma odpowiedzialności za brak pokrycia**, tak jak w ogóle z czeku *in blanco* nie ma odpowiedzialności czekowej. Odpowiedzialność czekowa wystawcy (i innych osób podpisanych na dokumencie) – w tym **odpowiedzialność wystawcy za brak pokrycia – istnieje tylko w oparciu o czek zupełny**⁵. W momencie dochodzenia jakichkolwiek roszczeń, czek musi spełniać wszystkie wymogi prawa czekowego dotyczące formy dokumentu⁶. Wszelka odpowiedzialność, oparta na przepisach prawa czekowego (a więc w szczególności odpowiedzialność za brak pokrycia), istnieje tylko wtedy, kiedy istnieje już wierzytelność czekowa. Ta zaś – jak wskazano wyżej – może powstać tylko na podstawie dokumentu posiadającego wszystkie wymagane części składowe. Wystawienie czeku *in blanco* nie prowadzi do powstania zobowiązania czekowego⁷. Zobowiązanie to po-

³ Co, według A. Szpunara (*Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, wyd. II, Warszawa 1996, s. 288), należy do rzadkości.

⁴ Tak SN w orzeczeniach: z dnia 24 X 1962 r. (2 CR 976/61, OSN 1964, poz. 27) oraz z dnia 28 X 1963 r. (2 CR 249/63; OSN 1964, poz. 208), wydanych na gruncie prawa wekslowego, ale zachowujących aktualność na gruncie prawa czekowego.

⁵ Tak też M. Horka, *Polskie prawo wekslowe i czekowe*, Poznań 1928, s. 30.

⁶ SN w orzeczeniu z dnia 14 X 1931 r. II K 888/31 (Zbiór Urzędowy Orzeczeń SN – Izba Karna, przywoływany dalej jako Zb. O. K. 1932, poz. 14) stwierdził, że: „Czek posiadacz musi wszystkie swe istotne cechy dopiero w chwili wykonywania praw z czeku”. Poza tym SN wielokrotnie wypowiadał się w analogicznej kwestii na gruncie prawa wekslowego, a uwagi poczynione w tym zakresie co do weksli *in blanco* w pełni odnieść można do czeków blankowych: por. orzeczenie z dnia 8 VI 1932 (III Rw. I. 1064/32, PS 1933, poz. 131), orzeczenie z dnia 22 V 1933 r. (III 2. C. 475/32, Zbiór Urzędowy Orzeczeń SN – Izba Cywilna, dalej przywoływany jako Zb. O. C. 1934, poz. 54 – w powoływanym orzeczeniu SN stanął na stanowisku, że wypełnienie blankietu po proteście lub wniesieniu pozwu nie jest dopuszczalne i nie usuwa wadliwości spowodowanej niewypełnieniem blankietu przed dochodzeniem roszczeń), orzeczenie z dnia 19 XII 1962 r. (2 CR 1148/61, RPES 1964, s. 386).

⁷ Tak w odniesieniu do weksli *in blanco* i zobowiązania wekslowego S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe*, Kraków 1936, s. 64 i 67.

wstaje dopiero z chwilą uzupełnienia dokumentu, z mocą wsteczną jednak od daty wystawienia czeku niezupełnego⁸. Sformułowanie, że przedmiotem zainteresowania jest **odpowiedzialność za brak pokrycia czeku *in blanco***, stanowi tylko użyteczny skrót, którym w dalszych wywodach będziemy się posługiwać, ze świadomością jednak, że chodzi o **odpowiedzialność z czeku zupełnego, który w chwili wystawienia był niezupełny**.

Omawiając zagadnienie odpowiedzialności wystawcy za brak pokrycia czeku *in blanco*, wyjdziemy od kwestii **odpowiedzialności karnej z art. 61 pr. czek**. Trzeba pamiętać, że przepis ten „łączy” prawo czekowe z prawem karnym, odsyłając do reguł interpretacji wypracowanych w tej ostatniej gałęzi systemu prawa. Kluczem do rozwikłania zagadnienia odpowiedzialności karnej wystawcy za brak pokrycia czeku *in blanco* jest odpowiedź na pytanie, czy za osobę wystawiającą czek w rozumieniu art. 61 pr. czek. może być uznana osoba wystawiająca czek *in blanco* (czy ściślej – osoba podpisana na czeku *in blanco* jako wystawca).

Czek *in blanco* nie jest czekiem w rozumieniu ustawy (art. 1 i 2 pr. czek.), w związku z tym wystawienie czeku *in blanco* nie jest wystawieniem czeku w rozumieniu art. 61 pr. czek. Uzupełnienia czeku *in blanco* nie można utożsamiać z wystawieniem czeku zupełnego. Art. 61 pr. czek. nie może tym samym być stosowany wprost do czeku, który w chwili wystawienia był niezupełny. Omawiany przepis mógłby być zastosowany do wystawcy czeku *in blanco* tylko w drodze analogii, co – w myśl ogólnych zasad wykładni norm prawa karnego materialnego – jest niedopuszczalne⁹. Z powyższego wynika więc, że **odpowiedzialność karna z czeku *in blanco* jest wykluczona**. Pogląd taki odnosi się zarówno do sytuacji, kiedy czek *in blanco* uzupełniono niezgodnie z porozumieniem (lub dokonała tego osoba nieuprawniona), jak i wtedy, gdy uzupełnienie nastąpiło zgodnie z deklaracją czekową¹⁰. Zastrzec wypada, że kwestia jest wielce kontrowersyjna, a w literaturze spotykany jest także pogląd częściowo odmienny. Uznaje się bowiem, że w razie uzupełnienia czeku *in blanco* zgodnie z

⁸ Por. w odniesieniu do weksli *in blanco*, A. Szpunar, *op. cit.*, s. 77.

⁹ Por. np. I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie.*, wyd. VII, Warszawa 1983, s. 41.

¹⁰ Stanowisko takie w nauce polskiej zajmuje S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 518.

porozumieniem, wystawca może odpowiadać karnie za brak pokrycia¹¹. W tym duchu wypowiedział się także Sąd Najwyższy¹².

Można stwierdzić, że istotnie przede wszystkim zasady słuszności mogą skłaniać do obciążania odpowiedzialnością karną wystawcę, gdy czek uzupełniono zgodnie z deklaracją (sytuacja takiego „wystawcy” nie różni się od sytuacji wystawcy czeku zupełnego). Zasady słuszności muszą jednak ustąpić jednej z podstawowych zasad wykładni przepisów prawa karnego, zakazującej analogicznego stosowania czy rozszerzającej interpretacji przepisu.

Kwestia **odpowiedzialności cywilnej** za odmowę zapłaty z braku pokrycia (**art. 60 pr. czek.**) przy czeku *in blanco* przedstawia się odmiennie niż wyżej omówiona kwestia odpowiedzialności karnej. Wypada zgodzić się z S. Wróblewskim, że *species facti* (strona przedmiotowa) przepisu art. 60 i art. 61 pr. czek. jest jednakowa¹³. Nie oznacza to wszakże, iż wykładnia obydwu przepisów prowadzić musi do identycznych wniosków co do ich zakresu zastosowania i normowania. Ta ewentualna różnica w sferze efektów zabiegów interpretacyjnych wynika – do pewnego stopnia – z odmiennych reguł interpretacji przepisów prawa cywilnego i prawa karnego. W zakresie odpowiedzialności cywilnej za brak pokrycia czeku blankowego należy odróżnić dwa zasadnicze stany faktyczne. Po pierwsze, sytuację, kiedy czek *in blanco* uzupełniono zgodnie z deklaracją czekową i po drugie, sytuację, kiedy uzupełnienie nastąpiło niezgodnie z porozumieniem.

W razie **uzupełnienia czeku *in blanco* zgodnie z deklaracją czekową** (sytuacja pierwsza) – zasady odpowiedzialności za brak pokrycia takiego czeku kształtują się jak przy czeku zupełnym od chwili wystawienia. Uzupełnienie zgodne z porozumieniem nie narusza – co oczywiste – interesów dokonującego czynności uzupełnienia ani też praw dłużnika czekowego, skoro treść zobowiązania wynikającego z uzupełnionego czeku jest zgodna z treścią zobowiązania, które podpisany na czeku chciał zaciągnąć (co z kolei znalazło wyraz w deklaracji czekowej). W związku z tym

¹¹ Por. I. Rosenbluth, *Prawo wekslowe i czekowe*. Kraków 1936, s. 1088 i nast.

¹² „Czek gwarancyjny, wydany bez daty, może stanowić podstawę odpowiedzialności z art. 51 [obecnie art. 60 i 61 – S.P.] ustawy czekowej, o ile data wystawienia później wpisana została zgodnie z wolą wystawcy, w szczególności co do dnia” (wyrok SN z dnia 7 X 1931 r. II. 1K 800/31 Zb.O.K. 1931, poz. 441).

¹³ S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 515.

nie ma podstaw do konstruowania szczególnych zasad odpowiedzialności za brak pokrycia w przedstawionej sytuacji, jeśli się nie kwestionuje samej ważności czeku *in blanco*¹⁴.

Kontrowersje co do zasad odpowiedzialności za brak pokrycia czeku *in blanco* pojawiają się w razie **uzupełnienia niezgodnego z deklaracją czekową** (sytuacja druga). Nieprawego wypełnienia może dokonać zarówno niełojalny kontrahent umowy co do sposobu wypełnienia czeku *in blanco* (deklaracji czekowej), jak i kolejny nabywca czeku niezupełnego. W związku z tym nie bez znaczenia może okazać się okoliczność, kto dokonał uzupełnienia niezgodnego z porozumieniem (remitent czy dalszy nabywca dokumentu). Przyjmuje się, że w stosunku do bezpośredniego kontrahenta z deklaracji czekowej dłużnik czekowy (w tym przede wszystkim wystawca) podnieść może nie tylko zarzuty *in rem* (obiektywne) ale także – na ogólnych zasadach – zarzuty *in personam* (subiektywne), wynikające z osobistego stosunku z drugą stroną umowy. Generalnie więc należy stwierdzić, że **naruszenie deklaracji czekowej przez stronę tej umowy rodzi dla dłużnika czekowego możliwość podniesienia zarzutu wypełnienia niezgodnego z porozumieniem¹⁵, także w razie dochodzenia roszczeń z tytułu braku pokrycia.**

Sporny może być charakter wzmiankowanego zarzutu, a mianowicie, czy jest on skierowany przeciwko istnieniu prawa (z czeku niewłaściwie wypełnionego), czy przeciwko zakresowi prawa z dokumentu¹⁶. Chodzi o to, czy nieprawne wypełnienie oznacza całkowite zwolnienie dłużnika z odpowiedzialności czekowej, czy też jedynie zredukowanie tej odpowiedzialności do granic określonych w deklaracji czekowej¹⁷. Rozstrzygnięcie

¹⁴ Odmiennie, choć z pewną ostrożnością, S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 518, który pisze, że „(...) zastosowanie art. 60 i 61 do czeków *in blanco* wydaje (...) się wątpliwe nawet wtedy, gdy czek taki **po prawidłowym wypełnieniu** nie został przez trasata wykupiony z powodu braku pokrycia (...), bo czek niezupełny nie jest czekiem”.

¹⁵ Por. orzeczenie SN z dnia 24 II 1928 r. (C. I 216/27, Zb.O.C. 1928, poz. 40), odnoszące się do weksla *in blanco*. Ciężar dowodowy rozkłada się w ten sposób, że obowiązek udowodnienia, że wypełnienia dokonano niezgodnie z zawartą umową, spoczywa na pozwanym (tak orzeczenie SN z dnia 2 V 1930 r. C. II 97/30, RPES 1930, s. 201). Por. także orzeczenie SN z dnia 28 X 1964 r. (II CR 249/63, OSN 1964, poz. 208) co do prawa poręczyciela do dowodzenia nieprawności wypełnienia.

¹⁶ Por. M. Honzatkó, *Obieg weksla in blanco*, Lwów 1934, s. 35.

¹⁷ Por. polemikę w związku z powyższym zagadnieniem, jaka wywiązała się na gruncie dawnego prawa wekslowego w odniesieniu do weksla *in blanco* między S. Wróblew -

tej kwestii ma niebagatelne znaczenie dla stosowania zasad dotyczących odpowiedzialności za brak pokrycia czeku *in blanco*. Jeżeli uznamy, że nieprawne uzupełnienie niweczy prawo wypełniającego czek – dłużnik czekowy, wskazany w uzupełnionym dokumencie jako jego wystawca, nie poniesie odpowiedzialności za brak pokrycia. Natomiast w razie przyjęcia, że nieprawne uzupełnienie jedynie ogranicza prawo wypełniającego do granic określonych w porozumieniu z dłużnikiem, wystawca będzie odpowiadał za brak pokrycia w takim zakresie, w jakim odpowiadałby w razie uzupełnienia zgodnego z deklaracją czekową.

SN w orzeczeniu z dnia 12 XI 1931 r. (III Rw. 1. 2354/31)¹⁸ – wydanym na gruncie prawa wekslowego, w odniesieniu do naruszenia deklaracji w zakresie wysokości sumy wekslowej – przychylił się do poglądu, że nieprawne wypełnienie nie niweczy odpowiedzialności dłużnika, a tylko redukuje ją do granic określonych w porozumieniu. SN orzekł, iż „jeżeli wierzyciel wekslowy wypełni otrzymany weksel kaucyjny na sumę wyższą niż z dłużnikiem wekslowym umówioną, dłużnik odpowiada do wysokości umówionej kwoty”¹⁹.

Wypada uznać, że w nauce dominuje stanowisko, wedle którego nielojalny kontrahent z deklaracji czekowej nie traci praw przeciwko dłużnikowi z czeku przez to tylko, że uzupełni dokument niezgodnie z porozumieniem²⁰. Tym samym **niezgodne z porozumieniem uzupełnienie czeku *in blanco* nie wyklucza jeszcze samo przez się odpowiedzialności wystawcy za brak pokrycia, a tylko – zasadniczo – dostosowuje tę odpowiedzialność do zakresu wynikającego z treści deklaracji czekowej**. Zasada ta odnosi się wyłącznie do odpowiedzialności cywilnej (z art. 60 pr. czek.), jako że wyżej wskazano, iż z czeku *in blanco* nie ma odpowiedzial-

skim (*Polskie prawo wekslowe i czekowe*, wyd. II, Kraków 1930, s. 26) a A. Dołiński (*Polskie prawo wekslowe*, Poznań 1925, s. 147).

¹⁸ OSP 1932, poz. 150.

¹⁹ W orzeczeniu z dnia 18 I 1935 r. (C. III 44/34, RPES 1935, s. 709) SN – również na gruncie prawa wekslowego – stwierdził jednak, że „przepis [art. 10 pr. weksl. – S.P.] (...) zabrania (...) – **pod rygorem zwolnienia podpisanego z odpowiedzialności wekslowej** – wypełnienia blankietu niezgodnie z wolą podpisanego, czyli że podpisanemu służy (...) zarzut rozbieżności pomiędzy treścią wypełnionego weksla a porozumieniem jego z osobą, której blankiet przez się podpisany wręczył; **w razie zaś udowodnienia tej rozbieżności, podpisany nie odpowiada wcale na podstawie weksla**”.

²⁰ Tak m.in. S. Wróblewski, *Prawo...*, s. 81; A. Szpunar, *op. cit.*, s. 82.

ności karnej nawet wtedy, gdy dokument uzupełniono zgodnie z porozumieniem.

Podobnie jak w wypadku niezgodnego z porozumieniem wypełnienia dokonanego przez kontrahenta z deklaracji czekowej, kwestia odpowiedzialności za brak pokrycia czeku *in blanco* przedstawia się w razie uzupełnienia czeku przez osobę, która nabyła dokument jako czek niezupełny²¹. Nie stoi to w sprzeczności z abstrakcyjnym charakterem zobowiązania czekowego. Przyjmuje się bowiem, że zbywając czek *in blanco*, zbywca (nawet jeśli zbycie następuje pod formą indosu²²) w istocie nie przenosi wierzytelności czekowej (skoro ta istnieje dopiero, kiedy czek jest zupełny), a tylko prawo o charakterze cywilnym, które powstaje z deklaracji czekowej²³. Prawo to określa się jako prawo wypełnienia²⁴, a do jego przeniesienia odnoszą się reguły powszechnego prawa cywilnego, dotyczące przelewu wierzytelności²⁵. Tym samym nabywca czeku niezupełnego może uzupełnić dokument tylko zgodnie z deklaracją czekową w takim zakresie, jak bezpośredni kontrahent wystawcy czeku *in blanco*²⁶ (chyba że nastąpi porozumienie co do zmiany treści wypełnienia²⁷). W związku z tym nabyw-

²¹ Panuje zgoda co do tego, że obrót czekiem *in blanco* jest dopuszczalny – por. np. orzeczenie SN z dnia 24 II 1928 r. (I. C. 273/27, Zb.O.C. 1928, poz. 27), odnoszące się bezpośrednio do weksli, ale zachowujące swą aktualność na gruncie prawa czekowego. Nie rozstrzygnięta pozostaje kwestia, jakiej wierzytelności dotyczy obrót czekiem *in blanco*, a więc jakie prawo inkorporuje czek *in blanco* – czy jest to warunkowe zobowiązanie czekowe (tak A. Szpunar, *op. cit.*, s. 77), czy też może samo prawo wypełnienia (tak M. Wilczyk, *Weksel in blanco jako papier wartościowy inkorporujący prawo wypełnienia*, PPH 1998, nr 6, s. 27 i nast.).

²² Por. orzeczenie SN z dnia 8 V 1934 r. (C. II Rw. 3089/33, Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego, przywoływany dalej jako MPH 1935, s. 207), wydane na gruncie prawa wekslowego.

²³ Por. orzeczenie SN z dnia 20 XI 1930 r. (C. Rw. III 1445/30, PS 1931, poz. 486), wydane na gruncie prawa wekslowego.

²⁴ Por. np. M. Howorka, *op. cit.*, s. 101; M. Wilczyk, *op. cit.*, s. 27.

²⁵ SN wypowiedział się w tym duchu w odniesieniu do weksli *in blanco*, stwierdzając, że: „Nabycie w drodze indosu weksla niewypełnionego ma skutki zwykłej cesji (...)” (orzeczenie SN z dnia 23 I 1934 r. C. II. Rw. 2973/33, PPA 1934, poz. 84).

²⁶ SN zajmował powyższe stanowisko w licznych orzeczeniach – por. np. orzeczenie z dnia 24 II 1928 r. (I. C. 273/27, PPH 1929, poz. 464) a także orzeczenie z dnia 10 VI 1932 r. (C. III. 1/32, OSP 1932, poz. 51).

²⁷ Porozumienie takie jest dopuszczalne na ogólnych zasadach. Posiadacz czeku może zwrócić się do osób podpisanych na dokumencie z zapytaniem dotyczącym treści deklaracji

ca czeku jeszcze nie wypełnionego nie zyskuje ochrony, jaką posiadaczowi czeku stwarza art. 22 pr. czek. względem zarzutów przysługujących dłużnikowi wobec poprzedników nabywcy²⁸.

Czek, który był niezupełny w chwili wystawienia, może znaleźć się w posiadaniu nabywcy już po uzupełnieniu. Jeżeli uzupełnienie nastąpiło zgodnie z deklaracją czekową, nie ulega wątpliwości, że wystawca odpowiada na zasadzie art. 60 pr. czek. za brak pokrycia. Sytuację, kiedy uzupełnienie czeku *in blanco* nastąpiło niezgodnie z deklaracją czekową, a czek taki dostał się w ręce pewnej osoby już jako czek zupełny, reguluje wspomniany wyżej art. 13 pr. czek. Dłużnik w wymienionych okolicznościach może zasłaniać się wobec posiadacza zarzutem uzupełnienia niezgodnego z porozumieniem tylko wtedy, gdy posiadacz nabył czek w złej wierze albo przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa²⁹. Jeżeli dłużnik udowodni posiadaczowi złą wiarę lub rażące niedbalstwo w zakresie świadomości co

czekowej. Jeżeli osoba podpisana na czeku poinformuje posiadacza o treści prawa wypełnienia niezgodnie z treścią deklaracji, a posiadacz uzupełni dokument zgodnie z tą informacją – treść prawa wypełnienia zostanie zmieniona. Ten, kto czek *in blanco* wypełnił zgodnie z nieprawdziwą informacją o treści prawa wypełnienia i dłużnik, który tej nieprawdziwej informacji udzielił, związani będą nową treścią prawa wypełnienia, zmodyfikowaną przez nieprawdziwą informację dłużnika. Za powyższym stanowiskiem przemawia pośrednio orzeczenie SN z dnia 2 V 1930 r. (Rw. III. 1. 1648/29, PS 1931, poz. 211), w myśl którego „nabywca weksla *in blanco*, który sam go wypełni, nie może się powoływać na dobrą wiarę, **jeżeli przed wypełnieniem weksla nie poinformował się u osób na wekslu podpisanych (...) jak daleko sięga ich odpowiedzialność**”, a także orzeczenie SN z dnia 8 V 1934 r. (C. II Rw 3089/33, MPH 1935, s. 207) oraz orzeczenie SN z dnia 23 IV 1936 r. (C. II. 6/36, PS 1937, poz. 195).

²⁸ Por. orzeczenie SN z dnia 14 X 1931 r. (II. 1 K. 888/31, Zb.O.K. 1932, poz. 14) oraz liczne orzeczenia SN wydane na gruncie prawa wekslowego: z dnia 10 VII 1931 r. (C. III. 227/31, RPES 1932, s. 184), z dnia 23 I 1934 r. (C. II. Rw. 2973/33, PS 1934, poz. 543), z dnia 25 IV 1934 r. (C. II. 49/34; PPH 1934, poz. 1304), z dnia 8 V 1934 r. (C. II. 3089/33, PPA 1934, poz. 225), z dnia 5 II 1935 r. (C. II. 2456/34, OSP 1936, poz. 669), z dnia 18 V 1936 r. (C. II. 380/36, OSP 1937, poz. 358), z dnia 8 X 1936 r. (C. I. 423/36, OSP 1937, poz. 221).

²⁹ Wypada w tym miejscu zwrócić uwagę, że ochrona posiadacza czeku z art. 13 pr. czek. jest słabsza niż przewidziana w art. 22 pr. czek. W myśl art. 22 pr. czek., powołanie się przez dłużnika na zarzuty osobiste przeciw poprzednikom nabywcy jest dopuszczalne, gdy posiadacz, nabywając czek, działał świadomie na szkodę dłużnika. Art. 13 pr. czek. dla skorzystania z zarzutu nieprawego uzupełnienia wymaga już tylko złej wiary bądź rażącego niedbalstwa przy nabyciu czeku.

do nieprawego uzupełnienia³⁰, jego ewentualna odpowiedzialność za brak pokrycia dostosowana zostanie (zredukowana) do granic wyływających z treści deklaracji czekowej. Problem pojawia się w sytuacji, kiedy przy nabyciu czeku uzupełnionego niezgodnie z porozumieniem posiadacz był w dobrej wierze lub niedbalstwo, którego dopuścił się przy nabyciu, nie było rażące. Problem ten można sprowadzić do pytania: czy wystawca, zobowiązany z czeku na zasadzie art. 13 pr. czek. (mimo nieprawego uzupełnienia), ponosi odpowiedzialność za brak pokrycia według treści czeku, czy według treści deklaracji czekowej? Sprawa jest kontrowersyjna i za obydwojma rozwiązaniami przemawiają znaczące argumenty³¹.

Za uznaniem, że wystawca odpowiada za brak pokrycia w takim zakresie, jak wynika to z czeku, przemawia art. 13 pr. czek., który pozbawia dłużnika (a więc także wystawcę) możliwości podnoszenia wobec posiadacza zarzutu nieprawego wypełnienia. Ograniczenie możliwości obrony dłużnika dotyczy wszelkich roszczeń wierzyciela opartych na prawie czekowym, a więc także roszczeń z tytułu braku pokrycia. Przyznanie dłużnikowi (wystawcy) możliwości podnoszenia zarzutów nie wynikających z treści dokumentu skutkować by mogło nadszarpnięciem zaufania do czeków. Wobec alternatywy – ochrona interesu dłużnika czy ochrona interesu wierzyciela czekowego, praktyka winna iść w tym wypadku w kierunku silniejszej ochrony pozycji wierzyciela. Wystawca, podpisując czek *in blanco*, zdaje sobie sprawę z ryzyka, jakie jest następstwem podpisania niezupełnego czeku. Wierzyciel czekowy zaś najczęściej nie ma możliwości sprawdzenia, czy czek był w chwili wystawienia zupełny, a przez to oceny, czy wypełnienie było zgodne z deklaracją czekową.

³⁰ Zła wiara zachodzi, gdy nabywca wie, że uzupełnienie nastąpiło niezgodnie z porozumieniem, zaś rażące niedbalstwo, gdy o nieprawym uzupełnieniu mógł się z łatwością dowiedzieć – por. A. Szpunar, *op. cit.*, s. 288.

³¹ Za odpowiedzialnością w granicach deklaracji opowiada się A. Szpunar, *op. cit.*, s. 354, który przyjmuje, że w razie uzupełnienia niezgodnego z porozumieniem wystawca nie ponosi odpowiedzialności z art. 60 pr. czek. za wyrządzoną szkodę, także jeśli posiadacz w dobrej wierze nabył czek już uzupełniony; S. Wróblewski, *Prawo...*, s. 518, generalnie wyklucza odpowiedzialność (zarówno z art. 60, jak i z art. 61 pr. czek.) wystawcy za brak pokrycia czeku puszczonego w obieg *in blanco*; I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1076 uznaje odpowiedzialność wystawcy według treści czeku; podobnie I. Heropolitańska, *Czek w obrocie gospodarczym*, Warszawa 1992, s. 66.

Stanowisko, że wystawca czeku *in blanco* odpowiada z art. 60 pr. czek. w takim zakresie, jak to wynika z deklaracji czekowej, znajduje oparcie w okoliczności, że odpowiedzialność z art. 60 pr. czek. skonstruowana jest na zasadzie winy. Wystawcy czeku *in blanco* nie można przypisać jakiegokolwiek winy (nawet nieumyślnej), jeżeli wypełnienie nastąpiło niezgodnie z deklaracją. W związku z tym nie sposób powiązać adekwatnym związkiem przyczynowym czynności wystawcy (wystawienia czeku niepełnego) ze szkodą posiadacza, spowodowaną odmową zapłaty z braku pokrycia, a co za tym idzie – obciążyć wystawcę odpowiedzialnością odszkodowawczą z art. 60 pr. czek. Wydaje się, że decydująca w zarysowanym wyżej sporze jest okoliczność, że odpowiedzialność za brak pokrycia z art. 60 pr. czek. opiera się na winie wystawcy. W związku z tym trzeba uznać, że **wystawca czeku *in blanco* odpowiada z art. 60 pr. czek. tylko w granicach wynikających z treści deklaracji czekowej.**

Kilka uwag wypada poświęcić zagadnieniu, **czy odbiorca czeku *in blanco* (i jego następcy) jest związany deklaracją czekową co do daty realizacji wierzytelności czekowej** (czyli dnia, od którego można domagać się zapłaty z czeku), **czy też czek *in blanco* może być w każdej chwili uzupełniony (zgodnie z porozumieniem) i przedstawiony do zapłaty trasatowi.** Zagadnienie powyższe wiąże się z jedną z podstawowych zasad prawa czekowego, a mianowicie zasadą płatności za okazaniem, wiążącą bez względu na jakiegokolwiek zastrzeżenia przeciwnie (por. art. 28 pr. czek.).

Niezależnie od tego, z jakiej przyczyny wystawia się czek *in blanco* (gwarancja, kaucja, kredyt), jego istotą jest to, że oświadczenie woli zaściągnięcia zobowiązania czekowego (wyrażone podpisem) wyprzedza rzeczywisty moment zobowiązania się z czeku. Wyżej wskazano argumenty, przemawiające za tezą, że czek *in blanco* nie jest czekiem w rozumieniu ustawy, a tym samym nie inkorporuje wierzytelności czekowej³².

Przy wystawieniu czeku *in blanco*, strony – w deklaracji czekowej – umawiają się o treść zobowiązania, jakie ma powstać po uzupełnieniu dokumentu. Porozumienie stron może dotyczyć każdego z elementów przy-

³² Pogląd, opierający się na wykładni art. 13 pr. czek., że czek *in blanco* jest czekiem, nie wydaje się trafny. Art. 13 pr. czek. w ogóle nie zajmuje się czekiem *in blanco*, a czekiem pełnym, który cechą zupełności uzyskał w obiegu, czyli po wystawieniu. Inaczej – i moim zdaniem błędnie – w odniesieniu do weksli *in blanco* M. Litwińska, *Glosa do wyroku SN z dnia 5 II 1998 r. III CKN 342/97*, PPH 1999, nr 2, s. 37.

szłego zobowiązania czekowego, a więc także samego momentu, od którego podpisujący stanie się dłużnikiem, a posiadacz – wierzycielem czekowym. Porozumienia tego nie można utożsamiać z umową (nie dopuszczalną na gruncie prawa czekowego) o termin płatności czeku, zawieraną np. w formie postdatowania czeku³³. Zarówno przy wystawieniu czeku *in blanco*, jak i przy postdatowaniu strony umawiają się, że realizacja praw z czeku będzie mogła nastąpić nie od momentu wydania dokumentu odbiorcy, a od dnia określonego (pośrednio lub bezpośrednio) w deklaracji czekowej (w odniesieniu do czeku *in blanco*) lub od dnia wskazanego fałszywą datą wystawienia (przy czeku postdatowanym). Cel gospodarczy postdatowania i wystawienia czeku niezupełnego jest przeto zbliżony – chodzi o przesunięcie terminu płatności na oznaczoną datę. To zaś może sugerować podobne skutki prawne postdatowania i wystawienia czeku *in blanco*. Co do skutków postdatowania, to – najogólniej rzecz biorąc – próba wyznaczenia terminu płatności czeku przez postdatowanie jest bezskuteczna (zarówno na gruncie prawa czekowego, jak i powszechnego prawa cywilnego), jako że czek postdatowany może być przedstawiony do zapłaty w dniu rzeczywistego wystawienia (puszczenia w obieg), a nie dopiero od fałszywej daty³⁴.

Mimo podobieństwa gospodarczego celu postdatowania i wystawienia czeku *in blanco*, wydaje się, że skutki obydwu czynności w zakresie wpływu na termin płatności są różne. Postdatowanie jest z mocy wyraźnego przepisu ustawy bezskuteczne zarówno wobec trasata, jak i w stosunku między wystawcą a remitentem. Tymczasem posiadacz czeku *in blanco* jest związany deklaracją czekową tak co do treści uzupełnienia, jak i co do dnia dokonania uzupełnienia. Deklaracja czekowa (porozumienie w sprawie wypełnienia) jest zwykłą umową cywilną, do której stosuje się normy powszechnego prawa cywilnego. W takiej deklaracji można postanowić, że uzupełnienie czeku *in blanco* nastąpi w oznaczonym dniu. Czek *in blanco* nie jest czekiem (na co zwracano uwagę wyżej), więc nie stosuje się doń

³³ Jak ujmuje to I. Heropolitańska (*Prawo czekowe polskie i zagraniczne*, Warszawa 1997, s. 126): „z deklaracji do czeku *in blanco* wynika, iż czek ma być wprawdzie płatny za okazaniem, ale może być przedstawiony do zapłaty nie natychmiast, ale dopiero po upływie okresu wskazanego w deklaracji”.

³⁴ Por. art. 28 ust. 2 pr. czek.

tych obostrzeń prawa czekowego, które zmierzają do ochrony płatniczej funkcji czeku. W związku z tym trzeba uznać, że do czeku *in blanco* nie znajdzie zastosowania art. 28 ust. 2 pr. czek. Jeżeli nie kwestionuje się samej ważności czeku *in blanco*, trzeba uznać, że instrument ten spełnia przede wszystkim funkcje kredytową i gwarancyjną. O ile umowa o termin płatności sprzeciwia się funkcji płatniczej czeku zupełnego, o tyle umowa o termin płatności czeku *in blanco* (będąca – jak wskazano wyżej – umową o termin związania się odpowiedzialnością czekową) nie koliduje z pozapłatniczymi funkcjami czeku niezpełnego.

W związku z powyższym, **do naruszenia deklaracji czekowej w zakresie terminu wykonywania praw po uzupełnieniu czeku stosuje się te same reguły, jak przy naruszeniu deklaracji czekowej w zakresie innych elementów umówionej treści przyszłego zobowiązania czekowego** (odnosi się to również do ochrony dobrej wiary – w ujęciu art. 13 pr. czek. – nabywcy czeku już uzupełnionego). Oznacza to, że w wyżej wskazanych sytuacjach, w których wystawca może podnieść zarzut nieprawnego uzupełnienia, jest on zwolniony od odpowiedzialności za brak pokrycia w razie przedterminowego uzupełnienia i przedstawienia do zapłaty³⁵.

³⁵ W związku z tym nietrafne są poglądy niektórych autorów (por. np. I. R o s e n b l ü t h, *op. cit.*, s. 1076), jakoby posiadacz czeku *in blanco* mógł go w każdej chwili uzupełnić i przedstawić do zapłaty. Art. 28 ust. 2 pr. czek. odnosi się jedynie do czeków zupełnych.